tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 4 1 2005

Martijn Oud

De paddestoelen

Foto's: Martijn Oud

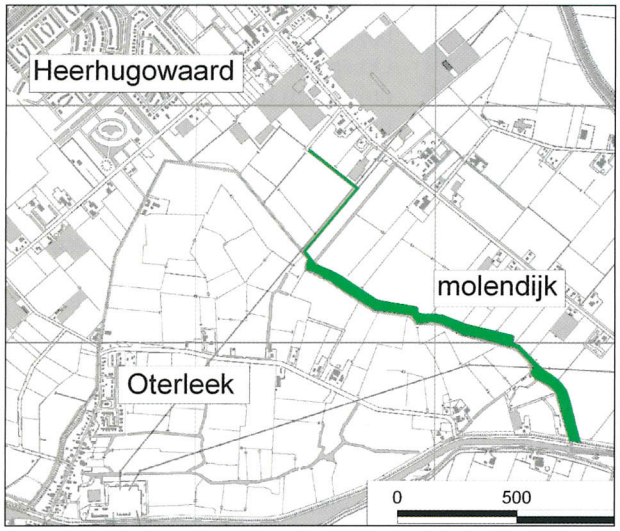

Ligging Molendijk.

Geelbruin plooirokje.

West Friesland is een door paddestoelenliefhebbers nauwelijks onderzocht gebied. Maar in dit unieke, open cultuurlandschap is ook voor de mycoloog veel te beleven. Zo is de Molendijk een kroonjuweel voor de liefhebbers van paddestoelen.

De Molendijk

In het open polderlandschap trof ik langs de eeuwenoude Huygendijk tussen Oterleek en Rustenburg een klein gebiedje aan dat in beheer is bij Staatsbosbeheer, namelijk de Molendijk (zie kaart). Het gebied wordt begraasd door schapen en gezien de paardenmest die er ligt, komen er af en toe ruiters van de nabijgelegen manege langs. Het gaat om een smal, langgerekt gebied van ruim 1 kilometer lengte, dat ligt ingeklemd tussen sloten. De bodem bestaat uit Hollandse klei en daar gaat het om. Een verwaarloosd, verhard pad slingert zich tussen de bosjes, waar een kleine reigerkolonie met 10 tot 15 nesten is gehuisvest en waar regelmatig een boomvalk wordt gezien. Maar wat vooral belangrijk is: er bleken ook nog vele paddestoelen te groeien.

In totaal heb ik van 1999 tot en met 2004 159 soorten gevonden. In de tabel staan alleen de rode-lijstsoorten en bijzonderheden. De foto's geven een indruk van de overige soortenrijkdom.

De iepziekte

De Molendijk is begroeid met een breed scala aan struik- en boomsoorten zoals es, populier, wilg, linde, zomereik, wilde kers, meidoorn, vlier en iep. Vooral de laatste soort bleek belangrijk te zijn voor veel saprotrofe soorten (soorten die onder andere van planten- en boomresten leven) en dat is voor een deel het gevolg van de iepziekte. Die heeft hard toegeslagen op de Molendijk en in de afgelopen vijf jaar zijn hele rijen iepen geruimd en nog steeds gaat dit proces door. De omgezaagde stammen worden snel afgevoerd, terwijl de takken worden versnipperd tot grote hopen spaanders waar veel soorten paddestoelen op verschenen. Toen na een aantal maanden de spaanderhopen werden geruimd, kwamen op het maaiveld kale plekken tevoorschijn met wat dood gras vermengd met achtergebleven spaanders. Dit was wel het meest interessante substraat voor een groot aantal soorten. We vonden een inktzwamsoort, die alleen op dit soort plekken groeide. Het bleek om een nog onbekende soort te gaan, die nog niet wetenschappelijk was beschreven. Er waren drie plaatsen waar bij elkaar honderden exemplaren groeiden van deze soort. Foto's en gedroogd materiaal zijn naar het Nationaal Herbarium gestuurd, die bevestigde dat het om een onbekende soort inktzwam ging. Het wonderlijke is dat we de soort daarna nooit meer gezien hebben.

De paddestoelen

De mycorrhizavormers

Een mycorrhizavormer leeft samen met wortels van houtige gewassen zonder hieraan schade toe te brengen. Het is zelfs gunstig voor de vitaliteit van de bomen. De mycorrhizavormende paddestoelen zijn de afgelopen 50 jaar in aantal en voorkomen afgenomen. Vaak wordt beweerd, dat er in de kleigebieden van Noord-Holland geen mycorrhizavormers voorkomen. Dat is een grote misvatting. Het aantal is wel niet groot (circa 10 van de 160 aangetroffen soorten), maar ze zijn er wel degelijk!

Van een aantal soorten is niet met

van de Molendijk

Wit oorzwammetje.

Kastanjeinktzwam.

zekerheid bekend of het saprotrofe, dan wel mycorrhiza soorten betreft. Op de Molendijk geldt dat voor de zeldzame zilverige satijnzwam *(Entoloma saundersii)* en de algemene groezelige satijnzwam *(Entoloma sordidulum)*. De zilverige satijnzwam, die uitsluitend bij iepen op klei voorkomt, staat er elk jaar soms al in februari in flinke aantallen. Deze grote soort heeft moeite om door de klei te komen en vervormt daardoor sterk. De aantallen nemen de laatste jaren af door het geleidelijk verdwijnen van de iep.

Eigenaardig is het voorkomen van de blozende fluweelboleet *(Xerocomus communis)*, die 's zomers in tientallen exemplaren bij een tweetal zomereiken te voorschijn komt. De soort is net door het Nationaal Herbarium beschreven en hoort eigenlijk op rivierklei thuis. In de herfst zijn ze meestal weer verdwenen.

Bij een populier troffen we een zeldzame en mooie vezelkop aan met een paarse steel, de paarssteelspleetvezelkop *(Inocybe pusio)* die in Noord-Holland wel meer is gevonden op klei.

Het boomrijke gedeelte van de Molendijk eindigt in een groep hoge populieren met wat wilgen en daar troffen we een prachtige heksenkring aan van de zeldzame bleke wilgengordijnzwam *(Cortinarius urbicus)*. Deze soort was voorheen alleen bekend van de kleirijke delen van de IJsselmeerpolders, maar is de laatste tijd ook op een paar andere kleirijke plaatsen opgedoken, namelijk in de Daalmeer (Alkmaar-Noord) en in een park in Schagen.

Behalve de hierboven genoemde rode-lijstsoorten, vonden we nog een aantal mycorrhizavormende soorten, zoals de roodstelige flu- ➤

Het voorkomen van verschillende bijzondere soorten paddestoelen in de Molendijk De codes zzz=zeer zeldzaam, zz zeldzaam, vz vrij zeldzaam staan voor de status van de soort in het district West nederland zoals opgenomen in het Overzicht van de paddestoelen in Nederland (Arnolds *et al.* 1999).

Soortnaam			Rode lijst
Mycorrhizavormers			
Cortinarius urbicus	ZZZ	Wilgengordijnzwam	Kwetsbaar
Entoloma saundersii	ZZ	zilveren satijnzwam	Kwetsbaar (*
Inocybe pucio	VZ	Paarssteelspleetvezelkop	
Xerocomus communis	Nieuw	Blozende fluweelboleet	
Saprotofe soorten			
Agaricus nivescens var squarosipes	zzz	Sneeuwwitte anijschampignon	
Agrocybe rivulosa	Nieuw	Geaderde leemhoed	
Conocybe bulbifera	zz	Knollig breeksteeltje	
Conocybe huijsmanii	zzz	Bolhoedbreeksteeltje	Gevoelig
Coprinus sclerocystidiosus	zz	Bruindonzige inktzwam	
Coprinus tuberosum	vz	Grijze korrelinktzwam	
Coprinus amphithallus	zzz	Vlakke donsinktzwam	
Coprinus impatiens	zz	Spitscellige donsinktzwam	Gevoelig
Coprinus narcoticusa	zz	Bedwelmende inktzwam	Gevoelig
Daldinia concentrica	vz	Kogelhoutskoolzwam	Kwetsbaar
Pholiota aurivella var cerifera	zzz	Goudvliesbundelzwam	
Psathyrella lutensis	vz	Satijnsteelfranjehoed	
Psathyrella panaeoloides	vz	Bermfranjehoed	
Psathyrella seymourensis	zz	Beemdfranjehoed	
Entoloma cryptocystidiatum		Fijngestreepte satijnzwam	Uitgestorven
Galerina autumnalis	zz	Kraagmosklokje	Gevoelig
Ganoderma lucidum	vz	Gesteelde lakzwam	Kwetsbaar
Lepista saeve		Paarssteelschijnridder	Kwetsbaar
Peziza emileia	vz	Veelkleurige bosbekerzwam	
Peziza bovina	zzz	Koemestbekerzwam	Kwetsbaar
Psilocybe albonitens	zzz	Witglanzende strophiaria	Bedreigd met uitsterven

(* *Saprotroof (mogelijk biotroof of mycorrhiza vormend)*

● Vlakke donsinktzwam.

● Valse viltinktzwam.

● Geaderde leemhoed.

weelboleet *(Xerocomus chrysenteron)*, de kleine aardappelbovist *(Scleroderma areolatum)*, de gewone fopzwam *(Laccaria laccata)*, de gewone krulzoom *(Paxillus involutus)* en de scherpe kamrussula *(Russula amoenolens)*.

De saprotrofe soorten

Door de heersende iepziekte en de daaruit voortkomende werkzaamheden, waren de gevonden soorten en aantallen zeer groot. Vooral de inktzwammen en de franjehoeden hebben van de omstandigheden geprofiteerd en waren in grote aantallen aanwezig.
Voor kleine inktzwamsoorten moet je vroeg je bed uit. De kleine inktzwammen zijn vrijwel allemaal zeer vergankelijk. Als de dauw nog op de bladeren ligt en voor dat de zon de grond beschijnt, moet je er al zijn, want anders mis je soorten. Bij gunstige omstandigheden met veel soorten moet je snel aan de slag. Je selecteert een aantal soorten en dan als de bliksem naar huis voordat er niets meer van over is, zoals op 21 mei 2003. We vonden toen ruim 25 soorten waarvan één soort die nieuw is voor de wetenschap en twee rode-lijstsoorten, namelijk de bedwelmende inktzwam *(Coprinus narcoticus)* en de spitscellige donsinktzwam *(Coprinus impatiens)*. Ook vonden we op een kaal stuk grond langs een sloot een paddestoeltje, dat ik achteloos bij me stak, maar bij nadere studie bleek het te gaan om de fijngestreepte satijnzwam *(Entoloma cryptocystidiatum)* die als (vermoedelijk) uitgestorven op de Rode Lijst staat en nu is teruggevonden.
Op 13 juli 2004 stond er op met houtsnippers vermengde grond een echte pelgrim die je maar één keer in je leven tegenkomt, namelijk de witglanzende stropharia *(Psilocybe albonitens)*. Deze soort is de laatste jaren zo weinig gevonden dat hij op de Rode Lijst staat in de categorie 'bedreigd met uitsterven'.
Een door gebrek aan een goede sleutel voor deze groep niet te determineren leemhoed *(Agrocybe)* die we al twee jaar in ons herbarium hadden zitten, bleek na lezing van een artikel in de Coolia (het contactblad van de Nederlandse Mycologische Vereniging) de geaderde leemhoed *Agrocybe rivulosa nauta* te betreffen. Ondertussen is de soort in onze streek zo algemeen geworden, dat we hem al op vijf verschillende plaatsen op spaanderhopen hebben gevonden.
Een wel erg eigenaardige vondst betrof de gesteelde lakzwam *(Ganoderma lucidum)* die vooral op de pleistocene gronden voorkomt en in Noord-Holland een rariteit is. Deze glimmende, gesteelde, roodbruine houtzwam troffen we op drie locaties aan op ondergronds wortelhout van verwijderde iepen.
Van de zes breeksteeltjes *(Conocybe)* vonden we in de zomer van 2003 het zeer zeldzame bolhoedbreeksteeltje *(Conocybe huijsmanii)* in flink aantal. Tegenwoordig wordt hij door wetenschappers meer gezien als een zeldzame variëteit van het algemene izabelkleurige breeksteeltje *(Conocybe lactea)*
Van de vier soorten bekerzwammen vonden we op paardenmest de koemestbekerzwam *(Peziza bovinar)*. Op een paar sterk verrotte liggende stammen stonden tientallen exemplaren van het kraagmosklokje *(Galerina autumnalis)* en tot nog toe waren ze daar ieder jaar te bewonderen. Als laatste noem ik nog de paarssteelschijnridder *(Lepista saeve)*. Deze prachtige soort hebben we gelukkig wel meer gevonden op grasvelden van vooral nieuwbouwwijken, maar landelijk gezien zijn de aantallen duidelijk aan het teruglopen.

Conclusie

De Molendijk, die we kozen om een indruk te krijgen van de mycologische rijkdom van een West-Fries kleigebied, blijkt mycologisch een uniek gebied en is niet echt met de omgeving te vergelijken. Wat vooral opviel, waren de soms enorme aantallen inktzwammen *(Coprinus)* en franjehoeden *(Psathyrella)*. Verder is de Molendijk bekend om het aantal soorten en aantallen van de hertezwammen *(Pluteus)*. Hoewel het geen rode-lijstsoorten betreft, is negen soorten van deze groep in een dergelijk klein gebiedje uniek. In mycologische kringen is de faam van de Molendijk inmiddels wel bekend en wat gekozen werd als een graadmeter ontpopte zich als mycologisch kroonjuweel.

Interessante sites:
Coprinus site of Cees Ulje
www.homepages.hetnet.nl/~ida-kees/index.html
Paddestoelen-pagina.
http://paddestoelen.pagina.nl
Voor informatie over paddestoelen-onderzoek voor beginners en veel foto's van de auteur
www.paddestoelenkartering.nl

Martijn Oud
Borinagestraat 19
827 DX Alkmaar
Tel:072-5618480
E-mail: mnaj.oud@chello.nl

Literatuur

● E.ARNOLDS, TH.W.KUYPER EN M.E. NOORDELOOS (RED). 1999. Overzicht van de paddestoelen in Nederland. Litho en druk: Krips Repro.